

मराठी भाषिक कौशल्ये विकास

संपादक | डॉ. पृथ्वीराज तौर

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
यांच्या अभ्यासक्रमास अनुसरून व अभ्यास मंडळाच्या मान्यतेने
पदवी तृतीय वर्षासाठी श्रेयांक (CBCS) पद्धतीनुसार मराठी कौशल्य विकास
अभ्यासक्रमास नेमण्यात आलेले पाठ्यपुस्तक (सत्र पाचवे व सहावे)

मराठी भाषिक कौशल्ये विकास

संपादक
डॉ. पृथ्वीराज तौर

अथर्व पब्लिकेशन्स

अथर्व पब्लिकेशन्स

मराठी भाषिक कौशल्ये विकास

© सर्व हक्क

कुलसचिव, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

ISBN 13 : 978-93-87129-77-1

पुस्तक प्रकाशन क्र. ५८६

प्रकाशक

युवराज भट्ट माळी

अथर्व पब्लिकेशन्स

धुळे : १७, देवीदास कॉलनी, वरखेडी रोड, धुळे ४२४००१.

संपर्क : ९४०५२०६२३०

जळगाव : तळमजला, ओम हॉस्पिटल, अँग्लो उर्दू हायस्कूलजवळ, ढाके कॉलनी,

जळगाव ४२५००१. संपर्क : ०२५७-२२३९६६६, ९७६४६९४७९७

ई-मेल : atharvapublications@gmail.com

वेबसाईट : www.atharvapublications.com

प्रथमावृत्ती : १३ जुलै २०१८

मुद्रितशोधन : सुखदेव वाघ

मुखपृष्ठ : प्रशांत सोनवणे

अक्षरजुळवणी : अथर्व पब्लिकेशन्स

मूल्य : ₹ १७५/-

या पुस्तकातील कोणत्याही भागाचे पुनर्निर्माण अथवा वापर इलेक्ट्रॉनिक अथवा यांत्रिकी साधनांनी - फोटोकॉपींग, रेकॉर्डिंग किंवा कोणत्याही प्रकारे माहिती साठवणुकीच्या तंत्रज्ञानातून प्रकाशकाच्या व लेखकाच्या लेखी परवानगीशिवाय करता येणार नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत

“आपण विद्यार्थ्यांहून श्रेष्ठ व निराळे आहोत किंवा आपले स्थान वरचे आहे ही जाणीव न ठेवता आपण त्यांचे एक स्नेही व सहकारी आहोत असे समजून एकरूप होण्याची, त्यांच्या जीवनाचे अविभाज्य अंग बनण्याची आवश्यकता आहे. अशा प्रकारचा शिक्षक मुलांना चांगले शिक्षण देऊ शकेल. मी स्वतःला पुढीलप्रमाणे प्रश्न विचारायला आरंभ केला. मी स्वतःवर जितके प्रेम करतो तितकेच विद्यार्थ्यांवर करू शकेन काय? मी स्वतःला जशी क्षमा करतो, तशी विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुकीबद्दल क्षमा करू शकेन काय? त्यांच्या सुखदुःखात मी सहभागी होऊ शकेन काय? मुलांच्या जीवनातील सर्व अवस्थांत मी त्यांच्याशी पूर्णपणे एकरूप होऊ शकेन काय? मी हे करू शकेन, असे मला वाटले आणि समर्पणाच्या भावनेतून मी शिक्षकाचे काम स्वीकारले.”

- स्वामी रामानंद तीर्थ

- प्रा. डॉ. केशव सरखाराम देशमुख
अध्यक्ष तथा मराठी विभागप्रमुख, स्वा. रा. ती. मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
- डॉ. पृथ्वीराज तौर
मराठी विभाग, स्वा. रा. ती. मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
- डॉ. राजकुमार मस्के
मराठी विभाग, महाराष्ट्र उदयगिरी महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा - लातूर
- डॉ. मार्टंड कुलकर्णी
मराठी विभाग, सरस्वती विद्या मंदिर कला महाविद्यालय, किनवट, जिल्हा - नांदेड
- डॉ. मथू सुरेश सावंत
मराठी विभाग, पिपल्स कॉलेज, नांदेड
- डॉ. सा. द. सोनसळे
मराठी विभाग, कै. रमेश वरपुडकर महाविद्यालय, सोनपेट, जिल्हा - परभणी
- डॉ. पंढरीनाथ धोंडगे
मराठी विभाग, ज्ञानोपासक महाविद्यालय, जितूर, जिल्हा परभणी
- डॉ. बी. बी. खंदारे
मराठी विभाग, बहिर्जी स्मारक महाविद्यालय, वसमत, जिल्हा हिंगोली
- डॉ. जयद्रथ जाधव
मराठी विभागप्रमुख, शिवाजी महाविद्यालय, रेणापूर, जिल्हा लातूर
- डॉ. विठ्ठल जंबाले
मराठी विभागप्रमुख, देगलूर महाविद्यालय, देगलूर, जिल्हा नांदेड
- प्रा. डॉ. शैलेंद्र लेंडे
मराठी विभागप्रमुख, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर
- डॉ. वंदना महाजन
संचालक, का. स. वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे
- डॉ. सुनीता सांगोले
मराठी विभाग, दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर
- अरविंद जगताप
१ बी ४०२, न्यू दिंडोशी, म्हाडा कॉम्प्लेक्स, मालाड (पू.), मुंबई - ९७
- फ. मुं. शिंदे
८३, यमुना, महात्म गांधीनगर, पदमपुरा, औरंगाबाद - ५

मराठी भाषा आणि साहित्याचा अभ्यास करण्याची दृष्टी बदलत चालली आहे. या बदलाची उत्तरे काळाच्या वेगात आणि वर्तमानाच्या बदलात सामावलेली आहेत. आता हेच पाहा की, रोज उठता बसता हवी तशी लवचिक मराठी आपण सर्रास वापरत असतो. मात्र मराठीचा विषय म्हणून अभ्यास करताना मराठीचे विद्यार्थ्यांना भय वाटत राहते. भय वाटण्यासारखे मराठीत काय आहे याचे उत्तर देण्याची जबाबदारी आपली आहे! म्हणजेच या लेखाच्या आरंभीच मी म्हटल्याप्रमाणे मराठीकरिता दृष्टीबदलत्या आणि वर्तमानबदलाचा विचार ऐरणीवर कधी तरी आणायला हवा. या बदलाचेच एक पाऊल म्हणून पदवी अंतिम वर्षाकरिता स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाच्या 'मराठी अभ्यास मंडळा'ने नेमलेल्या ह्या क्रमिक पाठ्यग्रंथाकडे बघायला हवे. ह्या ग्रंथनिर्माणाने सारे श्रेय मराठी अभ्यास मंडळाच्या धोरणात्मक, विकासात्मक दृष्टिकोनाला मी देईन.

विद्यापीठाची पदवी स्वीकारण्यापूर्वी पदवी अंतिम वर्षात शिक्षण घेणाऱ्या असंख्य विद्यार्थ्यांसाठी हा पाठ्यग्रंथ नेमलेला आहे.

अत्यंत महत्त्वाची गोष्ट अशी की, मराठीमधील भाषिक कौशल्ये विकसित करू पाहणारी या ग्रंथाची धारणा आणि या ग्रंथाचा प्रधान हेतू विद्यार्थ्यांची ज्ञानलालसाही वाढविणारा आहे. म्हणजे असे की, हा महत्त्वाचा ग्रंथ केवळ शिकून सोडून देण्यासारखा नाही. तर त्यातील एकूण एक प्रकरण वाचून आणि अभ्यासून झाल्यानंतर त्यातून विद्यार्थ्यांना काहीएक प्रेरक मूल्ये घेण्याइतपत या ग्रंथात एक ऊर्जा नक्कीच सामावलेली वाचताना आढळून येईल. कारण आपापल्या क्षेत्रातील खूप अनुभवी तसेच ज्ञानी लेखकांचे अभ्यास समृद्ध लेख या पाठ्यग्रंथात प्रविष्ट केलेले आहेत.

या पाठ्यग्रंथातील मजकुरांची अजून एक विशेषता अशी की, मजकुरांची कृती प्रवणता. वर्गात तुमचे सर हे सारे शिकवतील आणि महत्त्वाचे म्हणजे त्या दृष्टीने काही एक साक्षात सराव करून घेतील. प्रकल्परूपांत कार्य करून घेतील. म्हणजे दोनपदरी छान उपयोग या अभ्यासामधून लाभू शकेल. म्हणजेच "अभ्यासातून झाले की ते करून पाहा" असा वाचनानंदानंतरचा प्रात्यक्षिक आनंदही या पाठ्यग्रंथाच्या रचनेशी जोडला गेलेला आहे.

आमच्यासमोर संधी नाहीत असे नाही. संधी तर विपुल आहेत. समाज विस्तारा समवेतच संधी आणि सेवा यांचे मार्ग हे बहुस्तरीय वाढले आहेत. वाढतच जाऊ लागलेले आहेत. हे पण या पाठ्यग्रंथाची रचना करताना मराठी अभ्यास मंडळाने लक्षात घेतले आहे. अनेक स्पर्धा परीक्षांची पूर्वतयारी, प्रत्यक्ष कौशल्ये किंवा व्यवसाय असो की प्रशासन याकरिता कुशलता वर्धित करू पाहणारे घटक अथवा देहबोली आणि संभाषण कौशल्य, विविध कार्यक्रमांचे नेटके आयोजन करणे, त्याचे एकंदरीत रचना सौंदर्य आणि प्रभावसौंदर्य वाढविणे, परिणामकारक पण नेमके वृत्तांतलेखन, अहवाललेखन करणे, त्याची रोचकता, गुणवत्ता वाढविणे अशा एक नव्हे अनेक आणि अनेक गोष्टी आहेत. ज्या आपणास सुगम वाटतात पण त्या एवढ्या सहज नसतात. तिथे हिसाळपणा चालत नाही. नेमकेपणा लागतो. औचित्य लागते. सर्वांत महत्त्वाचे म्हणजे कौशल्य कामा येते. उत्कर्षाला

- अनुक्रमणिका -

भूमिका	पाच
- प्रा. डॉ. केशव सखाराम देशमुख	
मराठीतील नव्या संधी	सात
- डॉ. पृथ्वीराज तौर	
१. मराठी भाषा कौशल्ये आणि व्यवसायाच्या संधी	१
- डॉ. सुनीता सांगोले	
२. प्रसारमाध्यमातील संधी : पत्रकारिता	१७
- किरण केंद्रे	
३. प्रसारमाध्यमातील संधी : आकाशवाणी	२०
- उत्तम कोळगावकर	
४. प्रसारमाध्यमातील संधी : दूरचित्रवाणी	२९
- दुर्गेश सोनार	
५. प्रसारमाध्यमातील संधी : चित्रपट	३५
- अरविंद जगताप	
६. पटकथा लेखन	४१
- डॉ. कविता मुरुमकर	
७. ब्लॉग लेखन	५०
- डॉ. सचिन नरंगले	

८.	वृत्तांत लेखन	५७
	- प्रा. विद्या सुर्वे बोरसे	
९.	अहवाल लेखन	६६
	- डॉ. स्वाती दामोदरे	
१०.	टिप्पणी लेखन	७१
	- डॉ. स्वाती दामोदरे	
११.	ग्रंथ प्रकाशन विश्व	८२
	- डॉ. मार्तंड कुलकर्णी	
१२.	ग्रंथपरीक्षण	१०३
	- डॉ. विठ्ठल जंबाले	
१३.	कार्यक्रमांचे आयोजन	१२५
	- डॉ. निधी पटवर्धन	
१४.	देहबोली आणि संभाषण कौशल्ये	१३५
	- अंजली धानोरकर	
१५.	मुद्रितशोधन आणि प्रमाण मराठी लेखन	१५२
	- डॉ. पी. विठ्ठल	
	लेखक परिचय	१६५